

vanja na filigranstvo kao jedan od aspekata istarske kulture, kao i na važnost očuvanja i poticanja kulturnih raznolikosti. Tekstovi su popraćeni i brojnim reprodukcijama fotografija koje upotpunjuju tekst i dodatno ga objašnjavaju, bilo da je riječ o portretima iz obiteljskoga života, osobnim dokumentima, fotografijama radnji ili filigranskih radova, koje su i najbrojnije.

Popis izložaka na hrvatskom i talijanskom jeziku (79-88) sadrži osnovne podatke o izlošcima predstavljenim na izložbama u Zavičajnom muzeju grada Rovinja i Zavičajnom muzeju Poreštine.

Njegovanje i poštivanje raznolikosti kulturnih izričaja jedno je od temeljnih načela ljudskoga djelovanja, u temelju kulture svakoga pojedinca, grupe i zajednice. Realizacijom istraživanja, izložbe i kataloga *Filigran: srebrna nit od Kosova do Istre* kustosice Etnografskoga muzeja Istre značajno su pridonijele ne samo njegovanju i očuvanju raznolikosti kulturnih izričaja na području istarskoga poluotoka već i širega kruga, te uvažavanju tih različitosti, ali i osvješćivanju o važnosti kulturne baštine i kulturnih raznolikosti za prošlost, sadašnjost i budućnost.

Maja Zidarić

**Znanstveno-stručni skup *Dijalozi s baštinom 2015.: Utvrde*,
Rijeka, 17. travnja 2015.**

Petim znanstveno-stručnim skupom *Dijalozi s baštinom*, održanim 17. travnja 2015. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, još je jednom na dostojan način obilježen Dan svjetske baštine. Tema skupa obuhvatila je niz od devet izlaganja vodećih hrvatskih stručnjaka s područja konzervatorsko-restauratorske struke, kao i očuvanja i obnove materijalne kulturne baštine te okupila značajan broj sudionika i posjetitelja. Već tradicionalnim partnerima u organizaciji *Dijaloga* – Katedri za istraživanje i zaštitu kulturne baštine Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci i Hrvatskom nacionalnom odboru ICOMOS-a – ove se godine pridružio i Hrvatski restauratorski zavod, upriličivši dan ranije *Dan otvorenih vrata HRZ-a*, tijekom kojega su studentima i ostalim zainteresiranim građanima omogućeni stručno vođenje i obilazak riječke podružnice Zavoda i restauratorske radionice.

O važnosti *Dijaloga s baštinom* kao jedinoga stručnog okupljanja hrvatskih konzervatora koje se kontinuirano odvija duži niz godina promičući ulogu konzervatorske i konzervatorsko-restauratorske struke te međusobne razmjene znanja, ideja i iskustava u očuvanju i obnovi materijalne kulturne baštine moglo se čuti i u pozdravnim govorima predstojnika Katedre za istraživanje i zaštitu kulturne baštine Marijana Bradanovića, prodekanice za znanost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci Ines Srdoč-Konestra, pročelnice Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Nataše Šegota-Lah, pročelnika Odjela za kulturu Grada Rijeke Ivana Šarara te načelnika Sektora za konzervatorske odjele i inspekciju pri Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske Tomislava Petrinca, koji su se obratili okupljenima u uvodnome dijelu skupa.

Radni dio i uvod u temu ovogodišnjih *Dijaloga* započeo je izlaganjem Marijana Bradanovića „Fortifikacijski spomenici riječke regije: između »revitalizacije« i »igara prijestolja«, čime je već na samome početku dotaknuta srž problema konzervacije, valorizacije i prezentacije fortifikacijskih sustava i pojedinačnih utvrda kvarnerskoga, ali i čitavoga hrvatskog prostora. U kratkom, ali sveobuhvatnom pregledu najvažnijih regionalnih obrambenih točaka podignutih u razdoblju od antike do početka 20. stoljeća Bradanović je ukazao na nekoliko „odavno poznatih, a još uvijek iznenađujuće slabo ili nikako valoriziranih primjera“ utvrda poput Gradca pokraj Risike (Vrbnik), Ledenica i Grižana, koje su zbog uvijek aktualnoga problema nedostatka financijskih sredstava izložene polaganom umiranju i samourušavanju ili Novoga Vinodolskoga, u kojemu je za potrebe suvremene gradnje srušen dio srednjovjekovnoga obrambenoga zida. Naglasio je potrebu aktiviranja sustavnih programa dokumentiranja te vrste spomenika, a s obzirom na to da još uvijek ne postoji temeljna klasifikacija utvrda kao polazište za izradu sveobuhvatne strategije zaštite i prezentacije toga karakterističnoga dijela identiteta riječke regije, kao hvalevrijedne primjere istaknuo je Bribir, Drivenik, Grobnik, Bakar i Hreljin, čiju su obnovu pokrenule inicijative lokalne uprave. Osvrnuo se i na obližnji Trsat, ustvrdivši kako je došlo vrijeme da se na poznatoj riječkoj Gradini konačno valorizira i dosad zapostavljan sloj iz razdoblja Lavalala Nugenta te pozvao prisutne na raspravu i prijedloge tijekom predviđenoga popodnevnog posjeta utvrdi. U završnome dijelu izlaganja Bradanović je otvorio pitanje revalorizacije i revitalizacije obnovljenih spomenika fortifikacijske arhitekture, pohvalivši primjere organizacije tra-

dicijskih sajamskih svečanosti, poput rapske *fjere* i „viteških igara“ koje, iako daleko od povijesne istine, postupno mogu usmjeriti javnost prema valorizaciji stvarnih povijesnih događaja. U tom je smislu polemički pohvalio i interes filmske industrije za hrvatske lokalitete, ustvrdivši kako „Igre prijestolja“ i bollywoodske „sapunice“ mogu značajnije pridonijeti očuvanju autentičnosti hrvatskih kulturnih dobara nego koncepti „revitalizacije“ kroz iznalaženje nove funkcije koji „progutaju spomenik“, poput ljetne pozornice na šibenskoj Tvrđavi sv. Mihovila.

Josip Višnjić iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Rijeci predstavio je rezultate arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih zahvata koji su provedeni na utvrđi Posert („Kasnosrednjovjekovna utvrda Possert [Shabez]. Devet godina arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih zahvata“) u blizini Belaja u Općini Cerovlje u Istri. Naglasio je kako u narednom razdoblju predstoji „oplemenjivanje“ lokaliteta sadržajima dostupnim posjetiteljima poput obavijesnih ploča, pristupnih struktura i sl. te pronalaženje optimalnoga načina prezentacije lokaliteta, u što će biti uloženo dodatnih 2,5 milijuna kuna. Međutim, pitanje daljnjega upravljanja spomenikom ponajviše ovisi o rješavanju vlasničkih odnosa i poticanju interesa mjesnoga stanovništva prema razvoju zasad vrlo oskudne turističke ponude mikroregije. U tom je cilju osmišljen projekt tematsko-edukacijskih staza kojima bi se obuhvatio veći broj srednjovjekovnih i novovjekovnih spomenika kraja, a čije bi polazište za obilazak bila buduća arheološka zbirka u Pazu. U suradnji s talijanskim, slovenskim, češkim, poljskim i mađarskim partnerima taj je projekt arheološkoga parka prijavljen na europske fondove.

Opsežnim izlaganjem „Je li moguće obnoviti najsloženiji austrougarski fortifikacijski sustav u Europi?“ Sunčica Mustač i Nataša Nefat iz Konzervatorskoga odjela u Puli prikazale su razvoj obrambenoga sustava pulske luke, čiji se opseg, tzv. teritorijalna tvrđava, neposredno pred početak Prvoga svjetskog rata prostirao na 700 km² i obuhvaćao utvrde, bitnice, pruge, putove i infrastrukturne građevine. Više od 400 objekata iz toga sustava i danas postoji, ali ne i generalna strategija njihove obnove, prenamjene i davanja u koncesiju. Problem je i u tome što se ne sagledava čitav sustav fortifikacija u cjelini, već se djeluje na pojedinačnim objektima, a čak i u tim malobrojnim slučajevima reutilizacije nedostaje razumijevanja i suradnje s konzervatorima pa ako se ona i dogodi, postojeći kadrovi nisu odgovarajuće osposobljeni i educirani za obnovu takvih složenih arhitektonskih cje-

lina. Kao primjere dobre prakse izdvojile su pulski Kaštel i utvrde Casoni Vecchi, Brioni Minor i Verudella, dok su po pitanju planova reutilizacije kompleksa Muzil, u čijem su sastavu utvrde Marie Louise i Fort Musil, izrazile negodovanje zbog izostanka detaljne konzervatorske podloge, ali i bilo kojega oblika suradnje Grada s nadležnim institucijama koje skrbe o očuvanju baštine.

O nužnosti, zasad nedostatnoga, dijaloga lokalnih vlasti i pulskih konzervatora u kreiranju prostornih planova, ali i usuglašavanja mišljenja struke s interesima koncesionara moglo se čuti i u raspravi koja je uslijedila nakon prve sesije. Predloženo je i da se u izradi strategija prezentacije utvrda i kaštela središnje Istre pokuša ugledati na inozemne primjere, gdje koncesionari organiziraju posjete, vođenja, razne aktivnosti na otvorenom, kao i degustacije lokalnih jela i vina, čime bi se zaokružila ponuda zaobalnoga dijela Istre kao iznimno zanimljivoga turističkog odredišta.

U izlaganju „Prijedlog kronologije nastanka iločke srednjovjekovne citadele“ Daria Škarpa Dubreta iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Zagrebu predstavila je rezultate višegodišnjih arheoloških istraživanja iločkoga spomeničkog kompleksa. Sačuvani ostaci srednjovjekovne utvrde podignuti su tijekom 15. i 16. st. u dva velika građevinska zahvata, sukladna razvoju oružja i ratnih strategija. Sve donedavno smatralo se da je zametak citadele bio franjevački samostan nastao potkraj 13. st., no otkriće pregradnoga pilastra s troprutim pleterom i prikazom „Agnus Dei“, datiranoga u 12. st., dokazalo je postojanje ranije zidane strukture na tom području te otvorilo nova pitanja u pogledu kronologije nastanka kompleksa. Odgovor će na njih možda dati neka buduća sustavna istraživanja samostana.

Ana Azinović Bebek iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Zagrebu osvrnula se na istraživanja Staroga grada Barilovića („Stari grad Barilović. Deset godina arheoloških istraživanja“) i predstavila moguće koncepte njegove prezentacije. Objasnila je da su prvotno izdvojene tri faze života u Starome gradu, od kojih je najranijom smatrana ona iz 15. st., kada je utvrda funkcionirala kao feudalni grad nižega hrvatskog plemstva, no tekuće su godine istraživanja potvrdila i ostatke drvene gradnje dijelova utvrde pa je datacija prve faze spuštена u 14. stoljeće. Istaknula je i da je na temelju recentnih arheoloških rezultata Stari grad Barilović po prvi put upisan na kartu hrvatskih prapovijesnih nalazišta. U završnome dijelu izlaganja Azinović Bebek je zaključila da, unatoč znatnim financijskim sredstvima koja

su dosad utrošena u obnovu, utvrda još uvijek nije pod krovom te da revitalizacija toga vrijednoga objekta ovisi o daljnjim ulaganjima.

Rasprava nakon druge sesije uglavnom je vođena oko ideja kako postojeće objekte staviti u novu funkciju. Zaključeno je da se, unatoč aktualnom smanjenju broja konzervatora i ograničenim financijskim sredstvima koja se za te potrebe mogu osigurati iz fondova namijenjenih očuvanju i zaštiti kulturnih dobara, ipak može napraviti puno ako se veća pozornost posveti procjeni mogućnosti prezentacije spomenika i pametnom planiranju njegove prenamjene te da je nužno napraviti popis prioriteta obnove spomenika.

„Pristup obnovi renesansne Tvrđave sv. Nikole u Kanalu sv. Ante u Šibeniku“ prikazao je Josip Ćuzela, bivši pročelnik šibenskoga Konzervatorskog odjela, ponudivši u vrlo dinamičnom izlaganju mogućnosti prezentacije toga atraktivnoga fortifikacijskog objekta. Zalaže se za ideju da se tvrđava sačuva u sadašnjem stanju i prezentira kao završni dio šetnice koja je uređena pred dvije godine, a koja vodi uz obalu, duž kanala, sve do otočića Školjić. Tvrđavi bi se pristupalo isključivo tradicionalnim morskim putem (plovilima) sa Školjića, na kojemu bi se smjestili svi posjetiteljima potrebni sadržaji i infrastrukturni objekti, a Tvrđava sv. Nikole koristila bi se u izvornome obliku kao spomenik kulture.

Revitalizirana Tvrđava sv. Mihovila u Šibeniku prošle je godine proglašena najvećom kulturnom atrakcijom u Hrvatskoj. Koliko su skromne dosadašnje spoznaje o njoj i o kako slojevitom fortifikacijskom spomeniku je riječ, moglo se čuti u izlaganju „Šibenska Tvrđava sv. Mihovila u Kandijском ratu“ koje su pripremili Angela Bujas (izočna na skupu) i Ivo Glavaš iz Konzervatorskoga odjela u Šibeniku. Usprkos pojedinim posve proizvoljnim suvremenim intervencijama, Glavaš i Bujas identificirali su i izdvojili različite faze i fortifikacijske detalje vezane uz prilagodbu tvrđave u vrijeme Kandijškoga rata, a koji su prikazani na kod nas dosad gotovo nepoznatoj grafičkoj mapi Vincenza Coronellija iz biblioteke Marciana u Veneciji. Zaključuju da nakon nedavne obnove tvrđave više nije moguće raspoznati njezine eventualne arhitektonske ostatke te da je nužno spriječiti moguće nove degradacije, poput planirane izvedbe dizala u međuprostoru između dvostrukih zidina na zapadnoj strani grada.

Popodnevnom dijelu skupa, održanom na Trsatskoj gradini, prethodilo je predstavljanje novoga *Godišnjaka zaštite spomenika kulture Hrvatske*, o kojem su govorili predsjednik Društva konzervatora Hrvatske Ivo Glavaš i

načelnik Sektora za konzervatorske odjele i inspekciju Ministarstva kulture RH Tomislav Petrincec, dok su ravnatelj Hrvatskoga restauratorskog zavoda Mario Braun i urednica Ana Azinović Bebek predstavili 5. broj *Portala*, godišnjaka Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

O povijesnom razvoju Trsatske gradine, njezinom stvarnom i simboličkom značaju za grad i građane Rijeke te o recentnim arheološkim istraživanjima provedenima na tome lokalitetu prisutnim je gostima i sudionicima skupa govorio Ranko Starac iz Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja, dok su s konzervatorsko-restauratorskoga gledišta na moguća buduća, a nadamo se i bolja, rješenja valorizacije i prezentacije kompleksa ukazali Nenad Labus i Dolores Oštrić iz Konzervatorskoga odjela u Rijeci. Potonji su naglasili da je Trsat tek uvjetno fortifikacija i istaknuli važnost dosad uglavnom zapostavljane faze života Gradine iz vremena Lavala Nugenta.

Ovogodišnji *Dijalozi s baštinom* otvorili su jednu od kompleksnih i nadasve zanimljivih tema hrvatskoga spomeničkog blaga, iznova ukazavši na nužnost izrade nacionalnih strategija i cjelovitih planova upravljanja objektima fortifikacijske arhitekture, koji predstavljaju golem potencijal iskoristiv u gospodarske, turističke i kulturne svrhe.

Nikolina Belošević

***Od sagdana do blagdana, znanstveni skup o tradicijskoj baštini Lovranštine*, Lovran, 18. travnja 2015.**

Uoči obilježavanja Dana svetoga Jurja, zaštitnika Lovrana, 18. je travnja 2015. u kongresnoj dvorani Hotela Lovran održan znanstveni skup o tradicijskoj baštini Lovranštine *Od sagdana do blagdana* u organizaciji Katedre Čakavskoga sabora Lovran. Četvrti skup ove Katedre tematizirao je lovransko nasljeđe ponajprije iz etnološke perspektive, no zastupljeni su bili i pogledi drugih znanstvenih usmjerenja. Nakon što se Robert Doričić, predsjednik Organizacijskoga odbora lovranske Katedre, s nekoliko uvodnih riječi obratio publici, čast je otvorenja skupa pripala načelniku Općine Lovran Alanu Sankoviću, koji je izrazio iznimno zadovoljstvo radom Katedre te joj poželio jednako uspješnu budućnost. Skup je isprva tematski bio podijeljen u sedam sesija, no zbog izostanka nekih najavljenih izlagača,